

УДК 330.341.1

СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

І.П. Сидорчук.

Хмельницький національний університет.

© Сидорчук, І.П., 2014.

Стаття отримана редакцією 02.04.2014 р.

Вступ. В умовах швидко прогресуючої глобалізації, прискорення науково-технічного прогресу та посилення конкурентної боротьби визначальним чинником успішного функціонування промислового підприємства на внутрішньому та світовому ринках є його інноваційний розвиток, а одним із ключових показників сприйнятливості підприємства до інноваційних перетворень є наявність його інноваційного потенціалу.

Важливого значення набуває процес здійснення оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства та ретельного аналізу його складових. На основі оцінки стану інноваційного потенціалу промислового підприємства можна визначити подальшу стратегію його інноваційного розвитку і здійснювати оперативне управління інноваційною діяльністю для забезпечення можливості переходу підприємства на випуск конкурентоспроможної продукції, істотно підвищивши свою стійкість і гнучкість стосовно змін у зовнішньому середовищі.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Питанням формування та оцінювання інноваційного потенціалу підприємства присвячено роботи вітчизняних науковців, таких як М. Бондарчук, М. Войнаренко, В. Гришко, В. Захарченко, О. Овечкіна, В. Стадник, Л. Федулова й інші. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень із цієї проблематики, на сьогодні ще не сформовано загального підходу щодо змісту та структури інноваційного потенціалу підприємства, побудови методів і визначення критеріїв його оцінювання, а рівень теоретичного та методологічного розроблення не дає змоги задовольнити потреби промислових підприємств. Тобто переважно інноваційний потенціал окремих підприємств не вимірюють і тому цілеспрямовано не розвивають.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження й уточнення сутнісного розуміння поняття «інноваційний потенціал підприємства» та його складових, розроблення системи показників для комплексного оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства за його складовими.

Основний матеріал і результати. «Інноваційний потенціал підприємства» є поняттям, що нещодавно ввійшло до термінів економічної науки як економічна категорія, однак визначення його сутнісного розуміння характеризується з різних аспектів (табл. 1). Так, одні науковці трактують це поняття з позиції наявності ресурсів у процесі господарювання економічних суб'єктів [4, с. 147; 2, с. 12], інші – можливості використання цих ресурсів [7; 9, с. 453], реалізації цілей інноваційної діяльності підприємств [11, с. 144].

Проаналізувавши теоретичне підґрунтя змісту поняття «інноваційний потенціал підприємства», можна стверджувати, що більшість авторів керуються так званим ресурсним підходом, тобто визначають інноваційний потенціал підприємства як сукупність ресурсів або їх комбінацію. Деякі визначення ґрунтуються на структурному підході, виділяючи найчастіше такі основні елементи, як науково-дослідна, кадрова, інформаційна, матеріально-технічна, фінансова складові. Інші науковці застосовують процесний підхід, який ураховує цільову характеристику інноваційного потенціалу.

Таблиця 1. Варіанти трактування поняття «інноваційний потенціал підприємства»

Автор(и), джерело	Визначення поняття «інноваційний потенціал підприємства»
Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М. [4, с. 147]	Сукупність ресурсів, які безпосередньо беруть участь в інноваційному процесі, перебувають у взаємозв'язку, і факторів, що створюють необхідні умови для ефективного використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності і підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому.
Радзівіло І.В. [7]	Складна динамічна система з одночасним урахуванням та поєднанням впливу факторів і чинників середовищ, внутрішніх та зовнішніх можливостей і здатностей, ефективності їх використання, принципів своєчасності та стратегічної направленості підприємства.
Стадник В.В., Йохна М.А. [9, с. 453]	Сукупність ресурсів та умов діяльності, що формують готовність і здатність організації до інноваційного розвитку.
Войнаренко М.П., Ска- люк Р.В. [2, с. 12]	Деяка критична маса ресурсів господарюючого суб'єкта (інтелектуальних, науково-дослідних, інформаційних і т.д.), необхідна та достатня для його оптимального розвитку на основі постійного пошуку і використання нових сфер і способів реалізації ринкових можливостей, які відкриваються перед ним, що пов'язано з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту.
Федулова Л.І. [11, с. 144]	Міра готовності організації виконати завдання, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, тобто міра готовності до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін.

Наведені вище наукові підходи досліджують лише окремі аспекти інноваційного потенціалу, не розкриваючи повністю сутність цього поняття. Це певною мірою обумовлено об'єктивним чинником – обсягом і характером цілей наукових досліджень. А тому до визначення інноваційного потенціалу слід підходити як до економічної категорії, яка є ієрархічно організованою системою понять, які знаходяться на різному рівні вираження сутності: від первинних категорій до таких, що логічно випливають одна з іншої, тобто субординованих і координованих між собою. Це характеризує багаторівневу сутність інноваційного потенціалу, розкриття якого потребує використання інтегрального підходу. Саме інтегральний підхід дозволяє використати переваги всіх підходів до визначення інноваційного потенціалу і розкрити діалектику його формування й розвитку [6, с. 131].

Отже, інноваційний потенціал підприємства можна трактувати як інтегральну сукупність взаємопов'язаних у певних соціально-економічних формах ресурсів, яка характеризує можливість (здатність) підприємства під дією зовнішніх і внутрішніх факторів створювати й ефективно впроваджувати інновації з метою досягнення інноваційних стратегічних змін, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства.

Складність процесу формування інноваційного потенціалу підприємства зумовлює істотні методологічні труднощі стосовно його оцінювання. Механізм та результати такого оцінювання повинні задовольняти певні вимоги, головними серед яких є такі [3, с. 49]: 1) оцінювання рівня інноваційного потенціалу підприємства, якщо можна, потрібно проводити з урахуванням усіх факторів, що беруть участь у його формуванні, а якщо це певною мірою не вдасться, то необхідно заздалегідь визначити головні фактори, без урахування яких неможливо отримати обґрунтовану оцінку цього потенціалу; 2) не заперечуючи можливість та необхідність якісного оцінювання рівня інноваційного потенціалу підприємства, повне уявлення про нього вимагає проведення його кількісного оцінювання, результат якого повинен бути однозначним і характеризуватися припустимим рівнем точності; 3) для оцінювання інноваційного потенціалу підприємства потрібно заздалегідь створити потужну інформаційну базу, яка б включала необхідні дані, що характеризують усі аспекти діяльності підприємства та зовнішнє щодо нього середовище; 4) оцінюючи інноваційний потенціал підприємства, потрібно, якщо є можливість, уникати суб'єктивних думок, а орієнтуватися на застосування формалізованих оцінок.

Крім цього, система показників, необхідних для комплексного оцінювання інноваційного потенціалу підприємства, повинна відповідати таким вимогам [10]: 1) включати показники, що характеризують інноваційний потенціал з усіма складовими; 2) забезпечувати можливість порівняння показників, які використовуються для аналізу на різних підприємствах; 3) спрямо-

уватися на виконання підприємством поточних і перспективних завдань; 4) узгодженість з існуючою на підприємстві звітністю; 5) витрати на збір та обробку інформації згідно з обраною системою показників повинні бути мінімальними.

Оцінювати інноваційний потенціал промислового підприємства запропоновано відповідно до його складових, до яких, на нашу думку, доцільно віднести: матеріально-технічний, кадрову (інтелектуальну), науково-дослідну, маркетингову (ринкову), інфраструктурну, організаційно-управлінську, фінансово-економічну та інформаційно-інтерфейсну.

Кожна складова інноваційного потенціалу має специфічні цілі використання й розвитку, підлягає впливу різних чинників і залежно від рівня розвитку може бути зарахована до сильних або слабких сторін підприємства [2, с. 8].

Матеріально-технічні ресурси промислового підприємства є речовинною основою інноваційного потенціалу, визначають його техніко-технологічну базу, впливають на масштаби і темпи інноваційної діяльності. Формування інноваційного потенціалу може бути ускладнено труднощами їх одержання. Тому дуже актуально, особливо в сучасних умовах, спрямовувати стратегічний розвиток підприємства промисловості на створення не матеріаломістких нововведень, а наукомістких, що дасть можливість максимально комплексно використовувати наявну сировинну базу, нові види матеріалів, забезпечить утилізацію відходів відповідно до екологічних вимог, що висуває суспільство до виробників [2, с. 8].

Інтелектуальна (кадрова) складова визначає можливості генерації та сприйняття ідей, задумів новацій і доведення їх до рівня нових технологій, конструкцій, організаційних та управлінських рішень [12, с. 58]. Це передбачає наявність на промисловому підприємстві спеціалістів з високою фаховою підготовкою й творчими здібностями, здатних застосовувати свої знання та вміння для продукування нових, практично орієнтованих знань, втілювати їх в інновації конкретної спрямованості, що відповідають потребам ринку [1, с. 197].

Під інфраструктурною складовою інноваційного потенціалу підприємства слід розуміти широкий спектр структур, необхідних для забезпечення розвитку і підтримки всіх стадій інноваційного процесу.

Науково-дослідна складова характеризує наявність заділу результатів науково-дослідних робіт, достатнього для генерації нових знань, здатність проведення досліджень з метою перевірки ідей новацій і оцінки можливості використання новацій у виробництві нової продукції [12, с. 62].

В інноваційному розвитку господарських структур особливого значення набуває розв'язання проблеми фінансового забезпечення процесів розроблення й упровадження інновацій (доступність фінансових ресурсів, економія за рахунок зміни джерел фінансування, вартості фінансування тощо) [1, с. 197]. Отже, фінансово-економічна складова інноваційного потенціалу характеризується фінансовими ресурсами, необхідними промисловим підприємствам для здійснення інноваційної діяльності.

Маркетингова складова характеризується можливістю підприємства до систематизованого та планомірного спрямування всіх його функцій на задоволення потреб споживачів і використання потенційних ринків збуту [5, с. 148].

Управлінсько-організаційна складова інноваційного потенціалу підприємства формує умови для зародження та реалізації основних і забезпечувальних інновацій, будучи при цьому частиною останніх (структура управління підприємством, методи та підходи до управління, організаційна структура) [5, с. 148]. Тобто це здатність суб'єктів або інститутів інноваційної діяльності до формування, організації, створення належних умов для функціонування і розвитку інноваційної діяльності промислового підприємства.

Під інформаційно-інтерфейсною складовою інноваційного потенціалу доцільно розуміти певну систему інформаційного забезпечення інноваційної діяльності господарської структури [1, с. 198].

Для розроблення ефективного механізму управління інноваційним потенціалом запропоновано використовувати таку систему показників, які найбільш детально та всебічно, на нашу думку, характеризують стан і рівень використання розглянутих вище складових інноваційного потенціалу промислового підприємства:

– для розрахунку матеріально-технічної складової інноваційного потенціалу можуть бути використані рівень техніко-технологічного виробництва, впровадження нових, прогреси-

- вних технологічних процесів, питома вага обладнання з терміном експлуатації до 10 років;
- для розрахунку кадрової (інтелектуальної) складової – частка персоналу, задіяного в інноваційних проектах, частка науково-технічних спеціалістів, частка науково-технічних спеціалістів, які мають учений ступінь та наукове звання, питома вага науково-технічних спеціалістів (старших 50 років), середній рівень заробітної плати науково-технічних спеціалістів;
 - для розрахунку інфраструктурної складової – достатність робочої площі, забезпеченість власними інноваційними підрозділами, технологічними відділами, конструкторськими відділами, лабораторіями контролю якості продукції, патентно-ліцензійними відділами;
 - для розрахунку науково-дослідної складової – частка витрат на НДДКР у загальному обсязі товарної продукції, частка витрат на використання науково-технічних досягнень (впровадження нових технологій і нової техніки) в обсязі товарної продукції, співвідношення витрат на НДДКР і витрат на впровадження нової техніки;
 - для розрахунку маркетингової (ринкової) складової – раціональність використання каналів розподілу товарів, гнучкість цінової політики, рівень використання реклами, ефективність системи збуту;
 - для розрахунку організаційно-управлінської складової – рівень інноваційної спрямованості організаційної структури, рівень відповідності організаційної культури інноваційному розвитку підприємства, рівень компетенції керівників;
 - для розрахунку фінансово-економічної складової – питома вага власних коштів для фінансування інновацій, питома вага залучених коштів для інновацій, питома вага позикових коштів для інновацій;
 - для розрахунку інформаційно-інтерфейсної складової – ступінь надійності взаємодії з суб'єктами інноваційного процесу, розвиненість системи інформаційного забезпечення.

Для комплексної системи оцінювання рівня інноваційного потенціалу промислового підприємства запропоновано використовувати інтегральний показник, який розраховується за формулою

$$IP = \sqrt[8]{MTC \cdot KC \cdot IC \cdot НДС \cdot MC \cdot ОУС \cdot ФЕС \cdot IC}, \quad (1)$$

де *MTC*, *KC*, *IC*, *НДС*, *MC*, *ОУС*, *ФЕС*, *IC* – відповідно матеріально-технічна, кадрова, інфраструктурна, науково-дослідна, маркетингова, організаційно-управлінська, фінансово-економічна, інформаційно-інтерфейсна складові інноваційного потенціалу підприємства.

Після обчислення показників за цим методом можна оцінити інноваційний потенціал підприємства, використовуючи табл. 2 [8, с. 195].

Таблиця 2. Оцінювання рівня інноваційного потенціалу

№ з/п	Показник ІІ, од.	Рівень інноваційного потенціалу
1	> 1,0	Дуже низький
2	1,0 до 1,3	Низький
3	1,3 до 1,6	Середній
4	< 1,6	Високий

За виконаними підрахунками робиться висновок про рівень інноваційного потенціалу підприємства, можливості промислового підприємства здійснювати ті чи інші інновації або про необхідність розвитку тієї чи іншої складової інноваційного потенціалу підприємства.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи результати проведеного дослідження зазначимо, що «інноваційний потенціал підприємства» є комплексним поняттям, яке включає в себе кількісний і якісний склад ресурсів, що використовуються під час створення та реалізації інновацій. Запропонована комплексна система оцінювання включає оптимальний склад показників, що дозволить об'єктивно виміряти складові інноваційного потенціалу промислового підприємства, виявити не тільки реальні, а й потенційні інноваційні можливості для реалізації інноваційних проектів і програм, визначити так звані «критичні зони» використання ресурсів інноваційного потенціалу підприємства для побудови та корегування інноваційної стратегії розвитку підприємства. Такий методичний підхід може бути одним із складників подальшого розроблення методології оцінювання інноваційного розвитку промислового підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондарчук, М.К. Характеристика складових інноваційного потенціалу господарських структур в системі «інновації – фінанси – виробництво» / М.К. Бондарчук, Я.Р. Біленька // Сучасні проблеми економіки і менеджменту : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 197 – 198.
2. Войнаренко, М.П. Інноваційний потенціал промислових підприємств: сутність, структура, особливості оцінки та перспективи розвитку / М.П. Войнаренко, Р.В. Скалюк // Вісник Хмельницького національного університету. Екон. науки. – 2008. – № 1 (2). – С. 7 – 12.
3. Гришко, В.А. Формування та оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств / В.А. Гришко, О.Я. Колешук, Н.І. Крет // Проблеми економіки і управління. – 2009. – № 640. – С. 47 – 55.
4. Захарченко, В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: навч. посіб. / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
5. Кавтиш, О.П. Теоретико-методичні підходи до визначення сутності інноваційного потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / О.П. Кавтиш, Н.П. Круш // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/uk/node/315>.
6. Овечкіна, О.А. Огляд методів оцінки рівня інноваційного потенціалу економічних суб'єктів / О.А. Овечкіна, К.В. Іванова // Економічний вісник Донбасу. – 2007. – № 4. – С. 130 – 140.
7. Радзівіло, І.В. Механізм формування інноваційного потенціалу промислового підприємства: структурізація та ідентифікація елементів [Електронний ресурс] / І.В. Радзівіло // Електронне фахове видання «Ефективна економіка». – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1295>.
8. Родіонова, І.В. Оцінка рівня та напрями підвищення інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості / І.В. Родіонова // Вісник Хмельницького національного університету. Екон. науки – 2012. – № 4 (2). – С. 193 – 196.
9. Стадник, В.В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – Київ: Академвидав, 2006. – 464 с.
10. Темненко, С.М. Методи оцінки інноваційного потенціалу підприємства / С.М. Темненко // Науково-технічний бюлетень. – 2012. – № 1 (2). – С. 474 – 477.
11. Чабан, В.Г. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка / В.Г. Чабан // Фінанси України, 2006. – № 5. – С. 142 – 148.
12. Шипуліна, Ю.С. Критерії та методика діагностики інноваційного потенціалу промислового підприємства / Ю.С. Шипуліна // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 3 (1). – С. 58 – 63.
13. Шира, Т.Б. Підходи до статистичного оцінювання стану інноваційно-технологічного потенціалу підприємства / Т.Б. Шира // Статистика України. – 2009. – № 1. – С. 14 – 20.

УДК 330.341.1

Сидорчук Іванна Петрівна, аспірантка. Хмельницький національний університет. **Сутність, структура та особливості оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства.** Розглянуто різні наукові підходи до визначення змісту поняття «інноваційний потенціал підприємства», досліджено особливості його структури. Установлено вимоги до комплексного оцінювання інноваційного потенціалу. Запропоновано систему показників оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства за його структурою.

Ключові слова: інноваційний потенціал підприємства, оцінка потенціалу, інноваційний розвиток, інноваційна стратегія.

УДК 330.341.1

Сидорчук Іванна Петровна, аспірант. Хмельницький національний університет. **Сущность, структура и особенности оценивания инновационного потенциала промышленного предприятия.** Рассмотрены различные научные подходы к определению содержания понятия «инновационный потенциал предприятия», исследованы особенности его структуры. Установлены требования к комплексной оценке инновационного потенциала. Предложена система показателей оценки инновационного потенциала промышленного предприятия по его структуре.

Ключевые слова: инновационный потенциал предприятия, оценка потенциала, инновационное развитие, инновационная стратегия.

USD 330.341.1

Ivanna P. Sydorchuk, post-graduate student, Khmelnytsk National University. **Essence, structure and features of evaluating the innovative potential of an industrial enterprise.** The paper considers different scientific approaches to the definition of «enterprise innovation potential», the characteristics of its structure. The requirements for assessment of innovation potential are defined. The system of indicators of innovation potential evaluation at an industrial enterprise by its structure is suggested.

Keywords: innovation potential, assessment of potential, innovation development, innovation strategy.